

DOI 10.52580/issn.2232-8556.2023.12.13.215

UDK 82-84:398.9 398.9:159.955.6-057.875

Sanja Soče
Univerzitet u Sarajevu
Pedagoški fakultet Sarajevo
Lejla Ovčina
Univerzitet u Bihaću
Pedagoški fakultet Bihać

Izvorni naučni rad
Original scientific paper

PROMIŠLJANJA STUDENATA O POSLOVICAMA

Sažetak

Poslovice su zanimljive, važne i složene jezičke strukture. One su snažno i djelotvorno sredstvo za generacijsko prenošenje kulturnih normi, moralnih vrijednosti, manira i ideja jednog naroda. Karakteristično za njih jeste da se koriste za formiranje kompletnog jezičkog iskaza koji pridonosi konverzaciji ili za izvođenje govornog čina u različitim govornim situacijama. Zbog mudrosti kojima su protkane i prikrivene velom istine nerijetko sadrže univerzalne ljudske vrijednosti. Upravo su one činile osnovu za istraživanje provedeno sa studentima učiteljskih fakulteta. U radu se razmatra promišljanje studenata o poslovicama na temelju vlastitog životnog iskustva.

Ključne riječi: poslovice, vrijednosti, studenti učiteljskih fakulteta.

Uvodna razmatranja

Paremija (*grč.* paroimija) ili poslovica „je samosvojan usmenoknjiževni oblik, sa zasebnim oblikovanim zakonitostima, zasebnom estetikom i izvedbom” (Kekez, 1996: 13). U svojoj osnovnoj odrednici predstavlja pojedinačno i kolektivno iskustvo o zajedničkim vrijednostima života u dijahroniji raznih naroda i „eminentno anonimnog autorstva” (Brozović, 2012: 53). Historijski gledano, prenošenje iskustva usmenim putem, odnosno poslovicama vodi porijeklo od najstarijih vremena i najstarijih naroda prije pisma i pismenosti (Kekez, 1996). Retrospektivno i na pamtljiv način, često metaforično u sažetoj formi, poslovica mudro a nekad i na humorističan način govori „iz potrebe poučavanja i savjetovanja, komentiranja i reagiranja na ponašanja u društvu, na odnos prema učenju i radu, na odnos starijih i mlađih“ (Visinko, 2018: 9). One su usmeno stvaralaštvo savjetodavnog karaktera nastalog na temelju zapažanja i vlastitog identiteta raznih naroda. Brojne generacija su pamtile i usmeno prenosile njihovu svestremenu poruku iskazanu u „ograničenoj njezinoj tematici i maksimalnoj kratkoći i sažetosti jezičnoga izražaja“ (Škreb, 1998: 284). Isto mišljenje dijele Bagić (2012) i Kekez (1996) nazivajući ih književnim mikrostrukturama ili minijaturama, a Dragić (2007) ih opisuje kao najminijaturnije književno djelo. Iskustvo pridodano posloviци za Škreba predstavlja „rezultat kolektivne duhovne potrebe da se općerazumljivom jezičkom strukturom na općeprihvatljiv način formulira niz pojedinačnih iskustava, stečenih unutar ljudske društvene zajednice“ (Škreb, 1998: 283). Pri tome naglašava da su za pojedinca i zajednicu „iskustva od životne i sudbinske važnosti“ (Isto, 1998: 283). Čubelić gleda na poslovice kao: „kratke, sažete izreke, koje redovito saopćuju zaokružen i cjelovit sud, zaključak ili mišljenje nastalo većinom kao posljedica kakvog značajnog iskustva. U njima su izražena zapažanja, misli i stanovišta o različitim pitanjima i zbivanjima iz prirode, društva i ljudskog života“ (Čubelić, 1957: 9). Značenje poslovice ne otkriva samo tekst sažet u vidu rečenice, dominantniji je „kontekst tj. situacija u kojoj su upotrijebljene” (Mikić i Škara, 1992: 8) čime govornik uklapa izricanje poslovice sugovorniku sintetizirajući iskustvo ljudi za konkretnu situaciju u kojoj je savjet, uputa i odobravanje dobrodošlo. Poslovica propagira propitivanje i razmišljanje kao odgovor na upozorenje. Stoga je ona sažeta mudrost interpretirana za život. Za poslovicu se često može reći da je „nadograđena na običnu jezičku strukturu“ (Solar, 2005: 40). U okviru sintaksičke strukture poslovice je „uvijek cjelovita te se sastoji od rečenice jednodijelne ili dvodijelne“ (Kekez, 1996: 45). S jezičnog gledišta, Visinko ističe da osim jednostavnih rečenica kojima su predstavljene poslovice postoje i one koje su sastavljene od složenih rečenica i to „najviše sastavljenih od dviju nezavisnih surečenica ili od glavne i zavisne surečenice, a najmanje je višestruko složenih rečenica“ (Visinko, 2018: 9).

Običnim govorom svakodnevnice većina pojedinaca može stvoriti rečenicu s obilježjima poslovice. Kraća, sažeta forma iskaza koja uključuje vrijednost ili skup vrijednosti poput *mudrost*, *istina*, *moralnost*, *poštovanje* i sl. te upućuje na pojedinačne ili kolektivne iskustvene situacije iz prirode i ljudskoga života može blisko podsjećati na poslovicu. Zadovoljenje važnog kriterija osigurava im status poslovice. To znači da bi se prihvatili određeni iskazi kao poslovice potrebno ih je učestalo koristiti u općoj usmenoj i pisanoj komunikaciji duži vremenski period (Mieder, 2014). Nadalje, „čestotnost upotrebe, specifična sintaktička struktura, metaforičnost, sažetost, dobar izbor riječi i slično“ (Mikić i Škara, 1992: 7-8) zajednička su obilježja poslovice. Dakle, garancija za dugovječnost poslovice i njenu stalnost u upotrebi jeste njena životna iskustvenost, jednostavnost, pronicljivost, neprolaznost etičkih vrijednosti i reducirana opsežnost. U protivnom, poslovica koja se sve manje upotrebljava s vremenom odlazi u zaborav. Njena sažeta jezična forma ima značajnu ulogu u pamćenju i prenošenju s generacije na generaciju. Ona je najčešće napisane

u vidu izjavne rečenice kao rezultat iskustva i znanja iz prošlosti (*Prvo pometi ispred svojih vrata. Više vrijedi šaka dobrote nego vreća mudrosti. Ako neće Muhamed brdu, hoće brdo Muhamedu.*), a rijetko u formi uzvične (*Prvo skoči pa onda reci: „Hop!“ Obrali smo zelen bostan!*) ili upitne rečenice (*Šta može biti čistoj vodi od kreketanja žabe?*). Međusobni utjecaji pojedinca i društvene zajednice oslikavaju se u poslovi, jer je ona „sretno sročena opća istina koju formulira pojedinac, ali je njezino funkcioniranje povezano s vrijednosnim sustavom čitave zajednice“ (Botica, 2013: 489). Ona je konkretna, kosmopolitiska i svezremenska „što učvršćuje ahistoričnost i ageografičnost ove književne vrste“ (Visinko, 2018: 12).

Na razumijevanje poslovia utječu različiti faktori. Jedan od njih je svakako kulturološki kontekst koji je veoma često presudan za njeno razumijevanje. To znači da sadržaj poslovia koji je obično izražen metaforično neće moći biti dovoljno razumljiv te samim tim niti dovoljno interpretiran izvan konteksta. Ovu tvrdnju dokazuje istraživanje provedeno sa studentima Yela i Harvarda koji su interpretirali poslovia izvan njihovog jezičkog područja. Prilikom utvrđivanja razumijevanja poslovia pored interpretiranja poslovia i pronalaženja njenog ekvivalenta u engleskom jeziku značajan udio posvetili su utjecaju strukture i tipa stilske figure na razumijevanje. Pokazalo se da su za razumijevanje najteže bile one poslovia koje nose neki civilizacijski pečat (Mikulić, 1991). Za razumijevanje poslovia u metodičkom diskursu važno je osigurati komunikacijsku situaciju (kontekst) i „jezično znanje koje će omogućiti razumijevanje smisla“ (Billege i Budinski, 2019: 55). Naravno, razumijevanje je veoma kompleksan kognitivni proces a u spomenutom istraživanju (Mikulić, 1991) odabran je samo jedan kontekst (kulturni), dok drugi nisu razmatrani. Poznata je činjenica da se poslovia unutar jednog jezika sadržajno razlikuju s obzirom na potencijalno značenje, dok se u različitim jezicima one mogu javljati pri upotrebi drugih izraza i načelno u raščlanjivanju podataka iz iskustva. Stoga, evidentno je kako poslovia mogu poslužiti kao vrlo dobar materijal za dobivanje informacija o kulturnim razlikama kao i o razumijevanju figurativnog jezika (Isto, 1991). Mnogi autori tvrde da je za razumijevanje poslovia ključna metafora. Metaforični izražaj „se cijeni u miljeu u kojem poslovia i nastaju“ (Škreb, 1981: 69-70). Solak i Arnaut (2016) ističu da poslovia svoju semantostilističku vrijednost ostvaruju kroz preciznu kombinaciju jezičkih sredstava na svim nivoima. Spomenute autorice su istraživale morfostilističke, leksikostilističke i semantičke odlike poslovia. Za ovaj rad relevantne su ove posljednje, jer je u pitanju razumijevanje značenja poslovia za koji je katkad potrebno poznavanje šireg konteksta njihovog nastanka (mjesto, vrijeme i običaji). Pozivajući se na Jovović (2011), koja govori o dvije grupe poslovia na semantičkom planu, didaktičke i metaforičke, autorice objašnjavaju njihovu razliku, pa tako pod didaktičkim posloviama ubrajaju se one koje se lako razumijevaju, jer govore o nekim konkretnim pojavama (*Dobar početak, dobar svršetak*), dok su metaforičke one s prenesenim značenjem koje na slikovit način prikazuju neku pojavu ili određeno iskustvo (*Jedna lasta ne čini proljeće*). U metaforičkim posloviama mogu se koristiti različite figure u svrhu što slikovitijeg i upečatljivijeg prikazivanja pojava. Zabilježene su u literaturi slične podjele poslovia koje podržavaju spomenute definicije samo pod drugim nazivom, konkretne i apstraktne poslovia (Nippold i sar., 2000). Istraživanje provedeno s populacijom studenata engleskog jezika pokazalo je kako „nedostatak sistemskog proučavanja paremija jedan od uzroka poteškoća u njihovu razumijevanju“ (Šehić, 2015: 24).

Didaktički potencijal vizualne prezentacije frazema kao pomoći za usvajanje kako stranog tako i maternjeg jezika istražile su Hrnjak i Ribarova (2018) sa studentima rusistike i bohemistike. Rezultati istraživanja pokazali su da ilustracija frazema u značajnoj mjeri pomaže razumijevanju, a samim time i usvajanju frazema. Spomenute autorice navode potencijal ilustriranih frazeoloških rječnika kojima se povećava razumijevanje, pamćenje i usvajanje frazema (maternjeg i stranog jezika), ali i motivira za učenje i usvajanje frazeologije kao bitnog dijela jezika. One se pri tome

pozivaju na ruske i češke ilustrirane frazeološke rječnike i priručnike u kojima se pored frazema nalaze i poslovice. Njihov je cilj da se frazeološki fond maternjeg jezika učini zanimljivijim kako bi se bolje razumio i upamtio. Poslovice mogu biti teške za razumijevanje. Studija koju su proveli Nippold i sar. (2000) pokazala je da dolazi do značajnog rasta u razumijevanju nepoznatih poslovice tokom perioda razvoja od kasnog djetinjstva do kasne adolescencije. Nadalje, rezultati pokazuju kako su za razumijevanje konkretne poslovice lakše od apstraktnih. To navodi i Nikolić (1999) smatrajući kako su poslovice formalno jedan od najprostijih književnih žanrova, ali zbog svoje apstraktnosti i udaljenosti od iskustva učenika teže za razumijevanje od mnogih složenijih književnih tekstova. Osim toga, aktivna praksa u procesu pripreme studenata učiteljskih fakulteta za odgojno-obrazovni rad može pronaći u brojnim poslovicama značajnu bazu metodičkih mogućnosti njihove jednostavnije primjene u predškolskom odgoju, a složenije u razrednoj nastavi. Aktivno reflektiranje poslovice u nastavi Visinko vidi kao „pomoćnicu, dobar začim sadržaju, učinkovit način poučavanja i očuvanja bliskosti s tradicijom kojoj pripada, počesto u poveznici s razumijevanjem doticaja s ostalim narodima, zemljama i jezicima” (Visinko, 2018: 26).

Metodološki okvir istraživanja

Brojne su mogućnosti primjene poslovice u nastavi u svim odgojno-obrazovnim ciklusima. U svom priručniku za odgajatelje Peteh i Duš opisuju primjenu poslovice već u predškolskim ustanovama u vidu motivacije, u igri i različitim vježbama (Peteh i Duš, 1982). U školskoj odgojno-obrazovnoj praksi s ciljem razvoja i ličnog izgrađivanja učenika na razinama *znati* (obuhvata znanje u različitim nastavnim predmetima), razini *činiti* (rješavanje problema, kritičko mišljenje, djelotvornu komunikaciju), *biti* (brižan, tolerantan, odgovoran, pošten) (Peko, Pintarić, 1999: 150 prema Drake, 1995), moguće je pomno osmišljenim didaktičko-metodičkim postupcima aktuelizirati upotrebu poslovice u razrednoj nastavi. Tako komunikaciju učenika trećeg i četvrtog razreda osnovne škole s poslovicom te utvrđivanje postojanja recepcijskih zapreka ispitala su Grahovac-Pražić i Vukelić (2020). Istraživanje recepcije i razumijevanje poslovice učenika četvrtih razreda osnovne škole kao i prepoznavanje konteksta koji im omogućuje razumijevanje značenja sprovele su Billege i Budinski (2019). Ljudske vrednote, misli i poslovice često svoje mjesto pronalaze na stranicama dječije književnosti nastojeći razviti interes za čitanje i upoznavanje vrijednosti koje nude književni tekstovi za djecu. Metodika u nastavi jezičkog i književnog obrazovanja i odgoja teži uvijek novim istraživanjima na području nastavne prakse s ciljem inoviranja i ostvarivanja međupredmetne integracije kako bi savremenim recepientima omogućila poučavanje u kontekstu novog doba. Ovo je istraživanje u funkciji pripreme studenata za aktivnost kojima bi se poslovice aktuelizirale, češće i više primjenjivale u procesu poučavanja učenika na časovima maternjeg jezika i književnosti u razrednoj nastavi.

Uzorak

Istraživanje je provedeno na uzorku za razumijevanje poslovice od 119 sudionika – studenata koji se educiraju za poziv učitelja. To su studenti Pedagoškog fakulteta u Bihaću i Pedagoškog fakulteta u Sarajevu. Za statističku obradu i interpretaciju dobivenih rezultata istraživanja korištena je kvantitativna analiza navodeći frekvenciju i procentni račun u tabelarnom prikazu.

Istraživački zadaci

Za potrebe ovoga rada osmišljena su tri istraživačka zadatka: a) *utvrditi prepoznaju li studenti vrijednosti u ponuđenim poslovicama*, b) *ispitati koji je broj ispitanika osmislio i napisao sažete i precizne rečenice poput poslovice (za vrijednosti sreća, upornost, te antonime istina i laž, pravda i nepravda)*, c) *utvrditi koje od ponuđenih poslovice studenti stavljaju na prvo mjesto na temelju dominantne vrijednosti i vlastitog životnog iskustva*.

Analiza i diskusija

U Tabeli 1 prikazani su rezultati kao odgovor za prvi istraživački zadatak. Ponuđeno je šest poslovice, a za svaku od njih odabrana je odgovarajuća dominantna vrijednost. Ona je izabrana na osnovu mini pilot istraživanja na uzorku od 20 učitelja razredne nastave. Zajedno s autorima rada odredili su primarnu vrijednost odabranih poslovice za potrebe ispitivanja.

Tabela 1. Prepoznavanje vrijednosti u ponuđenim poslovicama

P	Vrijednosti							Ukupno
	f	f	f	f	f	f	f	
I	2	94	1	-	16	3	2	119
II	2	1	5	92	7	9	3	119
III	25	3	1	15	1	72	2	119
IV	6	18	11	4	64	14	2	119
V	76	2	6	4	18	12	1	119
VI	5	-	93	2	8	8	3	119

P – poslovice

Raspon rezultata najveći je kod četvrte poslovice što implicira kako ispitanici nisu u dovoljnoj mjeri uspješno prepoznali njenu dominantnu vrijednost. To je poslovice *Dobar primjer zlata vrijedi*. S druge strane, prvu poslovice (*Ko hoće učiti, svugdje nađe školu*) uspješno su povezali sa *znanjem* (94). Ovakav rezultat je očekivan, jer je vrijednost *znanje* u spomenutoj poslovice eksplicitno naglašena. Za razumijevanje izraza značajna je dimenzija konkretnosti, jer poslovice koje sadrže konkretne imenice lakše se interpretiraju od onih koje uključuju apstraktne (Nippold, 1998 prema Nippold i sar., 2000). S tim u vezi su i dobiveni rezultati koji ukazuju na mogućnost da je u poslovice sintagma *dobar primjer* inspirirala ispitanika za paralelu s dobrim učenikom, odnosno s učenikom koji je dobar u ponašanju i znanju poput učenika generacije. Njega, osim odličnog uspjeha, poželjno je da krase i vrijednosti dobrog druga. Slično bi se moglo reći i za priznanje *Zlatna značka*, koje se dodjeljuje studentima za postignuti izuzetan uspjeh tokom studiranja. Pronađen je jedan slučaj u kojem je ispitanik obje spomenute poslovice povezo sa *znanjem*, što potvrđuje i prethodne navode. U trećoj poslovice (*Čuvaj tuđu njivu, pa će i tvoja biti zaštićena*), pored 72 tačna odgovora (*odgovornost*), 25 ispitanika tu je poslovice povezo za vrijednost *sloga*, koja je zapravo odgovarala poslovice *Svaka voda s potocima jaka*. Najmanji je broj ispitanika (64) koji su u četvrtoj, već spomenutoj poslovice (*Dobar primjer zlata vrijedi*), prepoznali zadanu vrijednost – *uspjeh*. Šestu poslovice (*I šutjeti znači odgovoriti*) 93 ispitanika povezo sa *mudročcu*. Uspješnost je vidljiva i u rezultatima u vezi s drugom poslovice (*Ko*

hoće časno, ne može lasno). Od 119 ispitanika njih 92 tu su poslovicu povezali s *poštenjem*. Za ovaj zadatak značajno je razumijevanje poslovice a svi odabrani primjeri izvučeni iz konteksta otežavaju njihovo potpuno razumijevanje (Mikić i Škara, 1992). Ispitanici su bili uspješniji u prepoznavanju dominantne vrijednosti u onim poslovicama u kojima one nisu implicitno navedene. Zanimljivo je da su ispitanici pored najvećeg broj tačnih odgovora (94) za prvu poslovicu, dio njih (16), istu povezali s vrijednošću *uspjeh* iako to nije njena primarna vrijednost. Analizirani rezultati za četvrtu poslovicu, dominantne vrijednosti *uspjeh*, pokazuju da je manji broj ispitanika (18) nije prepoznao, te je spomenutu poslovicu povezao s vrijednošću *znanje*. Nadalje, pokazalo se da se prilikom odabira dominantnih vrijednosti u ponuđenim poslovicama neke od njih nisu nikako našle u izboru ispitanika. Tako za prvu poslovicu to je vrijednost *poštenje*, a za šestu *znanje*. Poslovice „iznose univerzalne istine koje izgovara govornik kao vlastiti sud (...), pri čemu njegovo osobno iskustvo nije toliko važno koliko opća vrijednost izrečene poslovice“ (Ivanković i Bartolec, 2015: 13). U navedenim primjerima vidljivo je da su ispitanici većim dijelom uspjeli prepoznati vrijednosti u poslovicama a na njeno razumijevanje utjecali su određeni faktori poput eksplicitnosti i poznatosti sadržaja, te iskustvenog susreta s poslovicama. Svaka od njih sadrži određenu tekstovnu poruku u vidu iskazane ustaljene mudrosti koja zbog svoje apstraktnosti pokazuje težinu prepoznavanja. Šta je uzrokovalo pogrešne odgovore pri prepoznavanju vrijednosti u ponuđenim poslovicama, otvoreno je pitanje za neka nova istraživanja. Ipak, možda bi se razlozi mogli tražiti u brzini rješavanja zadataka ili pretjeranoj sigurnost u odgovoru, pa je to rezultiralo izostajanjem detaljne i dodatne provjere napisanog ili je u pitanju nešto posve drugo. Vrijedi se podsjetiti kako su stariji mnoge savjete i upute za mlade govorili i još uvijek govore u obliku poslovice i na taj način „čuvaju od zaborava dio povijesti, jezičnu baštinu i sjećanje na postojanje moralnih sastavnica i svjetonazorskih obrazaca prisutnih u narodu u književno-umjetničkim kategorijama“ (Čeliković, 2011: 302 prema Billege i Budinski, 2019). Izbjegavanje, odnosno smanjenje broj grešaka u nekim budućim istraživanjima o razumijevanju poslovice može se iskazati jednom od njih (*Teško je dobro i brzo*), ali i kao napomenu studentima/ispitanicima (*Znati, htjeti, moći čine dobrog majstora*).

Odgovor na drugo istraživačko pitanje *ispitati koji je broj ispitanika osmislio i napisao vlastite sažete i precizne rečenice poput poslovice* zahtijevao je prethodni odabir sadržaja kao pomoć za operacionalizaciju ovog zadatka. Stoga su ponuđene vrijednosti *sreća* i *upornost* te antonimi *istina* i *laž*, *pravda* i *nepravda* za koje je utvrđeno postojanje poslovice u kojima se spomenuti termini upotrebljavaju.

Tabela 2. Osmišljavanje vlastitih sažetih rečenica koje oponašaju poslovice za date vrijednosti i antonime

VA	VSR		RMP		RISIP		NO		UKUPNO
	f	%	f	%	f	%	f	%	
sreća	49	41,17	47	39,50	18	15,12	5	4,21	119
upornost	85	71,43	21	17,65	9	7,56	4	3,36	119
istina i laž	57	47,90	31	26,05	23	19,33	8	6,72	119
pravda i nepravda	81	68,07	10	8,4	22	18,49	6	5,04	119

VA – vrijednosti i antonimi VSR – vlastite sažete rečenice; RMP – rečenice poput modificirane izvorne poslovice; RISIP – rečenice identičnog sadržaja izvorne poslovice; NO – nema odgovora

Cilj ovog zadatka bio je da ispitanici napišu rečenicu koja svojim sadržajem oponaša žanr poslovice. S tim u vezi, unaprijed su definirane sljedeće kategorije: vlastite sažete rečenice; rečenice kao modificirane poslovice, rečenice identičnog sadržaja izvorne poslovice; nema odgovora. U Tabeli 2 nalazi se prikaz dobivenih pokazatelja provedenog istraživanja iz koje se može zaključiti kako su ispitanici pisali najviše vlastitih sažetih rečenice u poslovičnom obliku i to za vrijednost upornost (71,43%). Upornost je početni korak za ostvarenje zadanog cilja, te se pretpostavlja da je to za ovu grupu ispitanika uspješan završetak fakultetskog obrazovanja. Petz ističe kako se vrijednosti nekog pojedinca mogu upoznati jedino ako se analiziraju ciljevi kojima on teži i smatra ih važnim za život (Petz, 1992). Stoga i ne čudi veliko zanimanje ispitanika i njihov odabir upravo vrijednosti upornost za pisanje vlastitih sažetih rečenica. Životno iskustvo, prethodno školovanje, stečeno znanje, vještine i upornost u radu mogu se posmatrati kao mogući razlozi ovakvog rezultata. Ne zaostaju mnogo za interesima ispitanika i antonima (68,07%), dok su birani u manjem obimu (47,90%). U svakodnevnom životu one se često dovode u kontekst rasprave i donošenja odluka šta je istina, a šta pripada neistini, odnosno koliko je nešto pravedno ili ne u njihovim životima. Druga definirana kategorija prikazuje napisane modificirane poslovice. Molnar i Veljković Erdeljić (2009), pozivajući se na Burgera (1998), u modificirane poslovice svrstavaju svaku promjenu izvornog oblika poslovice. Osnova za definiranje druge kategorije bila je konstatacija koju su dali spomenuti autori. Prema tome, u 109 radova ovog istraživanja ispitanici su pisali modificirane poslovice na temelju izvorne ne narušavajući bitno njenu suštinu. To može biti rezultat čestog prisustva modificiranih poslovice u dnevnim novinama, televizijskim emisijama, političkim govorima pri čemu se naglašava ironija ili se koriste elementi humora za sarkastičan način pri iznošenja stavova i zaključivanja u vidu osude ili podsmijeha u obraćanju sagovorniku ili auditoriju. Ispitanici su najviše napisali modificiranih poslovice za vrijednosti sreća (39,50%), a najmanje za antonime pravda i nepravda (8,4%). Pojedini ispitanici pribjegavali su identičnom pisanju izvornih poslovice za ponuđene vrijednosti sreća (15,12%) i upornost (7,56%). Slično rješenje zadatka za ispitanike pokazalo se prihvatljivo kod antonima istina i laž (19,33%) te pravda i nepravda (18,49%). Evidentno je da ti ispitanici nisu adekvatno odgovorili na postavljeni zahtjev. Razlozi za to mogu se tražiti citirajući frazu ići linijom manjeg otpora. Veći umni napor i znanje treba se uložiti u slučajevima kada je potrebno osmisliti rečenicu koja ima sve elemente poslovice. Ispitanici, njih 60,5%, napisali su prihvaćene ili općepoznate poslovice umjesto vlastitih sažetih rečenica koje oponašaju poslovice za date vrijednosti i antonime. Poslovice stvaraju pojedinci i ona može zvučati kao poslovice, imati njena jezička i stilska obilježja i sadržavati puno mudrosti. Međutim, da bi zbilja i postala poslovice, ona mora sadržavati i njene elemente: generirati iskustvo, biti prihvaćana u općoj usmenoj i pisanoj komunikaciji (Mieder, 2014). Ipak, to ne može biti opravdanje ispitanicima koji su u 72 rada citirali, napisali rečenice identičnog sadržaja izvorne poslovice. Poznato je da paremije „imaju oblik gotove rečenice i predstavljaju vlastite mikrotekstove, te se one kao cjelina ne reproduciraju niti reproduciraju, nego se citiraju” (Prndelj-Šator, 2009: 180), onda se ovakav rezultat donekle može smatrati validnim. Odgovor je u potpunosti izostao u 23 rada. Zadatak za studente odnosio se na osmišljavanje rečenica na osnovu vlastitog iskustva i mudrosti koje svojim sadržajem podsjećaju na poslovice. Ako se kao polazna osnova uzme zahtjev koji je stavljen pred ispitanike i pri tome se pretpostavi njegovo doslovno prihvaćanje, onda se može reći kako novonastale rečenice svojim sadržajem prenose kratko izrečenu istinu motiviranu njihovim stečenim iskustvom, čak kada su u pitanju i modificirane poslovice.

Tabela 3. Rangiranje poslovice na temelju dominantne vrijednosti i vlastitog životnog iskustva

rang	dobrota		pravednost		opraštanje		istinoljubivost		primjerenost		odmjerenost	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
1	21	17,6	3	2,5	5	4,2	40	33,6	39	32,8	11	9,2
2	19	16,0	4	3,4	10	8,4	25	21,1	47	39,5	12	10,1
3	25	21	13	10,9	13	10,9	21	17,6	15	12,6	32	26,9
4	28	23,5	18	15,1	25	21,0	12	10,1	10	8,4	26	21,8
5	14	11,8	48	40,3	26	21,8	11	9,2	5	4,2	16	13,4
6	12	10,1	33	27,7	40	33,6	10	8,4	3	2,5	22	18,5
Suma	119	100	119	100	119	100	119	100	119	100	119	100

Posljednje istraživačko pitanje usmjereno je na ispitivanje koje od ponuđenih poslovice studenti stavljaju na prvo mjesto na temelju vlastitog životnog iskustva. Odbrano je njih šest, jer je rad oslonjen na razumijevanje vrijednosti u poslovice. Zadatak za ispitanike zahtijevao je rangiranje istih vodeći se vlastitim životnim iskustvima (Tabela 3). S tim u vezi, rezultati su posmatrani sa stanovišta prepoznavanja vrijednosti u odabranim poslovice. Njihov izbor čini skup od šest značajnih vrijednosti za profesiju kojima će se, pretpostavlja se, ispitanici baviti u životu. U svakoj od izabranih poslovice krije se jedna od vrijednosti koja je poželjna u radu s djecom mlađeg školskog uzrasta. To su: dobrota, pravednost, opraštanje, istinoljubivost, primjerenost i odmjerenoost. Poslovice su rangirane brojevima od jedan do šest, gdje broj jedan predstavlja najveću rangiranu vrijednost, a broj šest najmanju. Pokazalo se kako poslovice u kojoj je dominantna vrijednost dobrota ima najveću raspršenost rezultata čime ukazuju na neodlučnost o značaju ove vrijednosti za život. Nadalje, ispitanici biraju poslovice koje se odnose na vrijednosti istinoljubivost (33,6%) i primjerenost (32,8%) stavljajući ih na prvo mjesto. Ipak, ova posljednja može se smatrati važnija za njih, jer je 39,5% istu stavilo kao drugorangiranu. U posljednjim izborima ispitanika našle su se poslovice čije su dominantne vrijednosti pravednost (2,5%), te opraštanje (4,2%) kada je riječ o parametru značajnosti. Vrijednost odmjerenoost (18,5%) koja prevladava u odgovarajućoj poslovice, raspoređana je u srednjim rezultatima prateći zadani princip važnosti. Prema dobivanim pokazateljima, a na osnovu postavljenog kriterija kako su odabrane poslovice značajne za profesiju učitelja, dobiven je sljedeći rang: istinoljubivost, primjerenost, dobrota, odmjerenoost, opraštanje i pravednost. Ovakvi rezultati nisu očekivani, iako treba uzeti u obzir i faktore koji su na to utjecali poput samog teksta poslovice koja je svojim sadržajem mogla privući ispitanike. Vrijednosti koje su svoje mjesto pronašle u spomenutim poslovice, ističući se kao dominante, nikako se ne mogu posmatrati s aspekta njihovog identičnog redoslijeda u slučaju da su date u samostalnom obliku i otkinute od konteksta poslovice. Ovim ispitivanjem pokazalo se kako razumijevanje značenja poslovice za pojedine ispitanike predstavlja poteškoću, posebno kada je vrijednost zaogrnutu ruhom metaforičnosti. Rečenična minijatura, tj. poslovice često ukazuje na problem i daje rješenje kao rezultat zgusnutog životnog iskustva. Ona se može percipirati kao jednostavan oblik koji kroz sažetu izreku govori o „nekoj životnoj pojavi, zakonu ili normi u obliku tvrdnje ili upute” (Solar, 2007: 291).

Zaključna razmatranja

Sadašnji trenutak je obilježen svakodnevnim dinamičnim i kompleksnim promjenama. Vremena je malo, a programskih obaveza mnogo. Kako je moguće obimne sadržaje izraziti u formi jedne kratke rečenice? Kako sažeti i zadržati ono najbitnije, a odbaciti manje bitno? Odgovor je moguće pronaći

u poslovice. Ona je mala, ali cjelovita forma, u njoj je sažeta mudra izreka stvorena od pojedinačnog i kolektivnog iskustvenog zapažanja o različitim životnim situacijama i pojavama. U prošlosti je nastala kao rezultat dugovječnih promišljanja, a da bi opstala i bila korištena u budućnosti, poslovice je potrebno učestalo upotrebljavati u sadašnjosti pri općoj usmenoj i pisanoj komunikaciji. Na jezgrovit i figurativan način, u formi jednostavne rečenice, svojom didaktičkom funkcijom cilj poslovice je pripomoći brojnim generacijama svih životnih doba da ožive općeljudske vrijednosti sadržane u njoj. Ovaj rad je usmjeren na analizu promišljanja studenata o poslovicama s motrišta vlastitog životnog iskustva. U provedenom istraživanju analizirani rezultati pokazuju kako ispitanici u različitoj mjeri prepoznaju dominantne vrijednosti u zadanim poslovicama. One u kojima je sadržaj denotativnog karaktera lakše percipiraju i povezuju s njihovom pripadajućom vrijednosti od onih u kojima je prisutna i konotacija. Pojedini ispitanici nedostajao je kontekst poslovice, pa je njihovo potpuno razumijevanje donekle bilo i otežano. Banov navodi kako je poslovice već svojim štampanim izdanjima „izgubila vezu sa svojim prvotnim izvedbenim kontekstom” (Banov, 2014: 115) počev od onih najstarijih, a posebno današnjih. U zadatku osmišljavanja vlastitih sažetih rečenica koje oponašaju poslovice za date vrijednosti i antonime istraživanjem je potvrđeno da su ispitanici većim dijelom odgovorili zahtjevu, a oni koji nisu slijedili instrukciju citirali su ili modificirali izvorne poslovice. Navedeni rezultati potvrđuju da poslovice imaju svoju svršishodnost, iako učestalost njene primjene može varirati među mladim ljudima i različitim kontekstima. Iz navedenih promišljanja o poslovicama ispitanici su rangirali poslovice čija je dominantna vrijednost projekcija vlastitog životnog iskustva. Na koje mjesto su ih stavljali zavisilo je od ličnog vrijedonosnog sistema ili pak dopadanja sadržaja same poslovice. Dobiveni rang vrijednosti donekle ohrabruje jer kako bi izgledao život bez istine i društvo bez ljudi koji cijene istinu? Suština bi se mogla sažeti u iskaz *Istina nepravdu pretvara u pravdu svojom upornošću*. S druge strane, projiciranje životnog iskustva u kojim se činjenje dobrog ne uzvraća uvijek dobrim, vjerovanje u dobro, ali česti problemi i nizanje životnih teškoća nerijetko obeshrabuju, zbog čega vrijednost *dobrota* poprima latentno stanje. Nužna je promjena koje potiče na jačanje davanja i primanje dobrote iz okoline, kako riječima tako i djelima. Nadalje, da li to upućuje na misao da mlade ljude obeshrabruje nedostatak pravde i pravičnosti? Teško je u takvim okolnostima afirmirati i vrijednost opraštanja drugome, ali i sebi. Da li su ispitanici posumnjali u ono što govore poslovice? Vrijeme mijenja ljude, njihova iskustva i mišljenja, a život će potvrditi šta je vrijedno, a šta nije? Isto tako, neka buduća istraživanja razmatrat će i otkrivati odgovore na novootvarana pitanja.

Praksa proučavanja i podučavanja poslovice na učiteljskim fakultetima sistemski bi ojačala profesionalnu pripremu studenata za rad u odgojno-obrazovnom procesu. Poslovice i općeljudske vrijednosti koje one propagiraju mogu biti zanimljivi izvori u procesima samorefleksije i refleksije profesionalnog razvoja. Jednako tako, one nude mogućnost za osmišljavanje kreativnih aktivnosti u svim oblastima maternjeg jezika i drugim nastavnim predmetima.

Literatura

- Bagić, Krešimir. (2012). *Rječnik stilskih figura*. Zagreb: Školska knjiga.
- Banov, Estela. (2014). Hrvatske poslovice u tiskanim izdanjima 18. stoljeća. *Parémie národů slovanských h VII/113-122*; Ostravská univerzita Ostrava, Filozofická fakulta.
- Billege, Martina Kolar i Budinski, Vesna. (2019). Poslovice kao metodički predlošci za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda u nastavi Hrvatskoga jezika u primarnom obrazovanju. *Dani hrvatske knjige i riječi*, 55-66.

- Botica, Stipe. (2013). *Povijest hrvatske usmene književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
- Brozović, Domagoj. (2012). Od ironije do aforizma. *Umjetnost riječi: Časopis za znanost o književnosti, izvedbenoj umjetnosti i filmu*, 56(1-2), 43-58.
- Čubelić, Tvrtko. (1957). *Narodne poslovice i zagonetke*. Zagreb: Školska knjiga.
- Dragić, Marko. (2007). Apotropejski obredi, običaji i ophodi u hrvatskoj tradicijskoj kulturi. *Croatica et Slavica Iadertina*, br. 3. Zadar: Sveučilište u Zadru, Odjel za kroatistiku i slavistiku.
- Grahovac-Pražić, Vesna i Vukelić, Katarina. (2020). Poslovice u nižim razredima osnovne škole. *Metodički obzori: časopis za odgojno-obrazovnu teoriju i praksu*, 15(1 /28/), 75-92.
- Hrnjak, Anita i Ribarova, Slavomira. (2018). Didaktički potencijal vizualne prezentacije frazema u poučavanju frazeologije. *Slavofraz: Frazeologija, učenje i poučavanje. Zbornik radova*. 83-100.
- Ivanković, Ivana Matas i Blagus Bartolec, Goranka. (2015). Subjekt u hrvatskim poslovicama. *Fluminensia, Časopis za filološka istraživanja, god. 27, br. 2, 129-139*.
- Mieder, W. (2004). *Proverbs: A handbook*. Greenwood Publishing Group. Westport, Connecticut. London.
- Kekez, Josip. (1996). *Poslovice, zagonetke i govornički oblici*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Mieder, Wolfgang. (2014). Origin of Proverbs. Ur. Hrisztalina Hrisztova-Gotthardt, Melita Aleksa Varga. *Introduction to Paremiology: A Comprehensive Guide to Proverb Studies*. Warsaw: De Gruyter. 28-44
- Mikić, Pavao i Škara, Danica. (1992). *Kontrastivni rječnik poslovice*. Zagreb: August Cesarec i Školska knjiga.
- Mikulić, Gordana (1991). O razumijevanju poslovice. *Studia ethnologica Croatica*, 3(1), 145-159.
- Molnar, Draženka i Vidaković Erdeljić, Dubravka. (2009). Paremija u pisanoj javnoj komunikaciji u hrvatskome i engleskome jeziku. *Jezikoslovlje*, 10(1), 45-58.
- Nikolić, Milija (1999). *Metodika nastave srpskog jezika i književnosti*. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva. Beograd.
- Nippold, Marilyn A., Melissa M. Allen, and Dixon I. Kirsch. (2000). How adolescents comprehend unfamiliar proverbs: the role of top-down and bottom-up processes. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, 43(3), 621-630.
- Peko, Anđelka i Pintarić, Ana. (1999). *Uvod u didaktiku hrvatskoga jezika*. Osijek: Pedagoški fakultet Osijek.
- Peteh, Mira i Duš, Marija (1982). *Poslovnice i zagonetke za najmlađe: priručnik za odgajatelje u dječjim vrtićima*. Zagreb: Školska knjiga.
- Petz, Boris. (1992). *Psihologijski rječnik*. Zagreb: Prosvjeta.
- Prndelj-Šator, B. (2009). Poslovice sa zoonimskom sastavnicom u bosanskom jeziku. *Istraživanja*, (04), 179-185.
- Solak, Edina i Arnaut, Alica (2016). Poslovice i brzalice, spoj jezičkih i stilskih raznolikosti. *Univerzitetska misao, Časopis za nauku, kulturu i umjetnost*, 13(3) 155-166.
- Solar, Milivoj. (2007). *Književni leksikon: pisci, djela, pojmovi*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Solar, Milivoj. (2005). *Teorija književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
- Šehić M. (2015). Paremiološki minimum u nastavi engleskog jezika kao indikator kulturne pismenosti/nepismenosti. *Lingvazin – Magazin za jezik i književnost* t 3(1), 24-26.
- Škreb, Zdenko. (1998). *Književne studije i rasprave*, priredio Aleksandar Flaker. Zagreb: Alfa.
- Škreb, Zdenko. (1981). *Književnost i povijesni svijet*. Zagreb: Školska knjiga.
- Visinko, Kerol. (2018). *Zvona zvone jer su potezana: Primjena poslovice u nastavi hrvatskoga jezika, jezičnoga izražavanja i književnosti*. Zagreb: Profil Kilet.

STUDENTS' THOUGHTS ON PROVERBS

Summary

Proverbs are very interesting, important and complex language structures. They are strong and effective instruments used to propagate one nation's cultural standards, moral values, manners and ideas. It is significant that they are also used to form a complete language statement which contributes to the conversations or it is used for speech act performoming in the different speech situations. Very often they contain universal human values because of interwoven wisdom and hidden veil of truth. This was the main reason why they were chosen as a basis for this reserach done together with the students of the Faculty of Teacher Education. It is considered in this research their way of thinking based on their own life experiance.

Keywords: *proverbs, values, students of the Faculty of Teacher Education.*